

Міністерство освіти і науки України
Харківський державний професійно-педагогічний коледж
імені В. І. Вернадського

Циклова комісія соціально-гуманітарних дисциплін

«Харкову - 365: історія та сучасність»

**Матеріали II міжвузівської науково-практичної
конференції**

26 вересня 2019 року

Україна м. Харків

**НАПРЯМОК 3. ХАРКІВ УВІЧНЮЄ СВОЇХ ГЕРОЇВ
(ПОДІЇ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ, ВОЇНИ-
ІНТЕРНАЦІОНАЛІСТИ, ГЕРОЇ НЕБЕСНОЇ СОТНІ, УЧАСНИКИ
АТО(ООС))**

**ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА МІСЦЯ УВІЧНЕННЯ ПАМ'ЯТІ
ГВАРДІЙЦЯ-ШИРОНІНЦЯ ІВАНА БУКАЄВА**

*Івченко Б. А., завідувач сектору відділу науково-освітньої роботи
Харківський історичний музеї імені М. Ф. Сумцова*

Одна з вулиць Харкова має назву «Гвардійців-Широнінців», хоча про сам подвиг гвардійців під командуванням лейтенанта П. М. Широніна написано чимало, але біографії окремих бійців взводу й досі лишаються малодослідженими. Отже, докладне їх вивчення є актуальним з наукової точки зору.

Метою даної роботи є комплексне дослідження біографії гвардійця-широнінця І. П. Букаєва шляхом вивчення архівних джерел та історичної літератури, а також вивчення теми увічнення пам'яті про нього.

У результаті нашого дослідження було встановлено, що Іван Прокопович Букаєв народився 31 травня 1901 р. у станиці Луганській Донського округу області Війська Донського (нині – смт Станиця Луганська Луганської області). Його батько, Прокоп Миколайович, народився в селі Суходол того ж округу. Він був так званим «іногороднім», тобто не належав до козацького стану. У станиці Луганській Прокоп Букаєв працював ковалем й одружився з козачкою Ганною Мартинівною Соколовою, її рідний брат був отаманом станиці Луганської [2, 226]. Першим у родині народився Іван, після нього ще п'ятеро дітей [2, 286].

У дитинстві Іван Букаєв здобув початкову освіту, закінчив три класи. В юнацькі роки працював на шахті, потім на Луганському паровозобудівному заводі [7, 97].

У 1922 р. його призвали на службу до Червоної Армії, хоча за іншими даними це сталося ще в 1918 р. [8]. З грудня 1922 р. до червня 1923 р. Іван служив у 3-й Бессарабській кавалерійській дивізії. З червня 1923 р. до жовтня 1924 р. служив стрільцем у 2-й Червонопрапорній козацькій дивізії. З жовтня 1924 р. до 1926 р. точне місце військової служби Івана Букаєва встановити не вдалось [3]. У 1926 р. служив у окремому кавалерійському ескадроні 80-ї стрілецької дивізії [11]. Після 1926 р. точне місце військової служби Івана Букаєва встановити не вдалося. Остаточо він був звільнений з військової служби в 1929 р. [3].

У 1935 р. Іван Прокопович став батьком, у нього народилась дочка Ганна, а в 1937 р. – син Михайло. До нападу нацистської Німеччини на Радянській Союз, Іван Букаєв працював стропальником по металу [3].

У жовтні 1941 р. І. П. Букаєва мобілізували до Червоної Армії, до квітня 1942 р. він проходив службу в 1-му запасному кавалерійському полку, потім був направлений на фронт у складі 6-ї гвардійської кавалерійської дивізії, брав участь у боях за Сталінград. З грудня 1942 р. був легко поранений у бою, за іншими даними дістав поранення 17 грудня [8]. За ці бої Іван Букаєв нагороджений медаллю «За оборону Сталінграду», але медаль була вручена тільки в квітні 1945 р. [1].

Після поранення лікувався у шпиталі, звідки прибув до 25-ї гвардійської стрілецької дивізії [7, 98].

Іван Прокопович Букаєв брав участь у знаменитому бою гвардійців-широнінців на залізничному переїзді «Безпалівка» біля с. Таранівка Зміївського р-ну Харківської обл. 25 бійців 1-го взводу 8-ї стрілецької роти 78-го гвардійського стрілецького полку 25-ї гвардійської стрілецької дивізії під командуванням гвардії лейтенанта Петра Миколайовича Широніна 2 березня

1943 р. прийняли бій з підрозділами 6-ї танкової дивізії Вермахта, знищили велику кількість танків і бронетехніки супротивника [4, 63–64].

За спогадами І. П. Букаєва, позиції взводу перед боєм були добре укріплені, лейтенант Широнін, коли обходив позиції, говорив: «Поспішайте, товариші. Противника краще чекати в добре обладнаних окопах і траншеях» [6, 284]. У цьому бою Іван Букаєв не підпускав піхоту противника до позицій взводу, знищував її з ручного кулемету, а також знищував танкістів ворога, які вибирались з підбитих танків [5, 24, 284].

За цей бій усі 25 гвардійців удостоєні звання Героя Радянського Союзу [12]. Одразу після бою командир полку Білютін подумав, що всі бійці взводу Широніна загинули. Але пізніше з поля бою підкріплення забрало 6 поранених бійців. Серед них був і поранений у ліву руку червоноармієць Букаєв. Ось про що згадував сам Іван Прокопович: «Під час третьої атаки я відчув, що мені обпекло ліву руку трохи вище кисті. Але я не одразу звернув на це увагу. І тільки тоді, коли танки ворога повернули назад, а за ними поспіхом почала відступати піхота, я помітив, що поранений. Озирнувся. Ззаду розгорнутим ланцюгом йшла наша піхота... Виліз з наполовину зруйнованого окопу, роздивився. Навкруги тільки трупи й обгорілі фашистські танки. «Невже я залишився один зі всього взводу?» – промайнула у мене страшна думка. Так, нікого не було видно. Я пішов на зустріч нашим підрозділам, що наступали. Мені зробили перев'язку й відправили у тил» [6, 285].

Після лікування у шпиталі Іван Букаєв продовжив службу в 15-й гвардійській кавалерійській дивізії, брав участь у Курській битві, звільняв Білорусь. 23 жовтня 1943 р. він першим увірвався до населеного пункту Дубровка в Білорусі й знищив 3-х ворогів. За це Івана Букаєва нагородили медаллю «За відвагу» [9].

14 січня 1944 р., коли ворожі танки проривались до м. Мозир у Білорусі, Іван Букаєв зі своїм взводом зайняв кругову оборону та зупинив прорив танків до підходу основних сил 15-ї гвардійської кавалерійської дивізії.

У цьому бою було знищено три танки ворога. Пізніше І. П. Букаєв брав участь у боях у Польщі. У боях за міста Холм і Люблін він виявив сміливість і відвагу під час знищення ворожих груп. За бої в Білорусі та Польщі І. П. Букаєва нагородили орденом Червоної Зірки [8].

У 1945 р. Іван Прокопович Букаєв воював у Німеччині, брав участь у штурмі Берліну [5, 67–68]. Після закінчення війни з нацистською Німеччиною І. П. Букаєв брав участь у Параді Перемоги 24 червня 1945 р. на Червоній Площі у Москві [6, 286].

У серпні 1945 р. Івана Букаєва демобілізували. Він повернувся до рідної станиці, де працював в артілі «Швейпром», а також на інших підприємствах. У 1947–1950 рр. його обирали депутатом районної ради. З 1952 до 1959 року І. П. Букаєв працював майстром буріння свердловин. А в 1959 р. пішов на пенсію, вів активну громадську діяльність. З 1953 до 1967 року обирався депутатом селищної ради. Неодноразово приїжджав до с. Таранівки й виступав перед місцевими мешканцями зі спогадами про героїчний бій. Помер Герой Радянського Союзу І. П. Букаєв 11 серпня 1971 р. [2, 287].

Пам'ять про гвардійців-широнінців та Івана Букаєва увічнена в кількох місцях. У 1970-ті рр. у Станиці Луганській вулицю Вокзальну перейменували на честь Івана Букаєва, цю назву вона носить до цього часу. У експозиції Станично-Луганського музею демонструється кітель Івана Букаєва.

У 1973 р. у Таранівці був відкритий музей гвардійцям-широнінцям, а в 1982 р. поряд був відкритий відповідний меморіал [10, 508]. У 2012 р. меморіал реконструювали, окрема пам'ятна плита з фотографією присвячена червоноармійцеві Букаєву.

У 2005 р. на перехресті вулиці Гвардійців-Широнінців і проспекту Ювілейного був відкритий пам'ятник гвардійцям-широнінцям, на гранітному постаменті нанесені імена всіх 25-ти бійців взводу, у тому числі Івана Букаєва, а на сам постамент установлений бюст їх командира П. М. Широніна.

У 2008 р. у Станиці Луганській на будинку, де жив І. Букаєв, установили пам'ятну дошку [2, 289]. Під час бойових дій 2014 – 2015 рр. у Станиці Луганській цей будинок постраждав, пам'ятну дошку зняли та сховали, щоб вона не була знищена під час наступних обстрілів. У будинку, де жив прославлений герой, тепер живуть його діти – Ганна й Михайло, які свято бережуть пам'ять про свого батька.

Підсумовуючи, слід зазначити, що проведене дослідження дозволило скласти найповнішу біографію Героя Радянського Союзу Івана Прокоповича Букаєва та визначити місця увічнення його пам'яті. Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в можливості їх використання в процесі написання узагальнюючих праць з історії подвигу гвардійців-широнінців.

Список використаних джерел:

1. Акт № 6646 про вручення медалей «За оборону Сталінграду» від 14 квітня 1945 р. *ЦАМО РФ* (Центральний архів міністерства оборони Російської Федерації). Ф. 33. Оп. 44677. Од. збер. 324.
2. Боровская Н. В. Станично-Луганский и Верхне-Тепловский районы во время немецкой оккупации и восстановления народного хозяйства (1942–1950 гг.) / Боровская Н. В. *История Станично-Луганского района*. – Луганск: Глобус, 2008. – С. 281–302.
3. Військовий квиток Івана Прокоповича Букаєва, виданий 1940 р. *Приватний архів*.
4. Вохмянин В., Параманов А. Широнинцы: подвиг без цензуры. Март 1943. - Харьков: Харьковский частный музей городской усадьбы, 2014. - 120 с.
5. Гладков Н. Н. Они стояли на смерть. - Москва: Военное издательство Министерства обороны СССР, 1965. - 80 с.
6. Исаев С. И., Левченко В. Н. Герои-освободители Харьковщины. – Харьков: Прапор, 1988. – 316 с.
7. Марченко А. Д. Герои-широнинцы. – Харьков: Прапор, 1974. – 111 с.

8. Нагородний лист на Букаєва Івана Прокоповича від 25 березня 1945 р. ЦАМО РФ. Ф. 33. Оп. 686196. Од. збер. 3060.

9. Наказ 53-му гвардійському кавалерійському полку, 15 гвардійської кавалерійській дивізії, 7 гвардійського кавалерійського корпусу від 18 січня 1944 р. ЦАМО РФ. Ф. 33. Оп. 686044. Од. збер. 2576.

10. Памятники истории и культуры Украинской ССР. Каталог-справочник. – Киев: Наукова думка, 1987. – 735 с.

11. Посвідчення штабу окремого кавалерійського ескадрону 80-ї стрілецької дивізії від 19 серпня 1926 р. *Приватний архів*.

12. Указ Президії Верховної Ради СРСР про присвоєння звання «Герой Радянського Союзу» командному і рядовому складу Червоної Армії від 18 травня 1943 р. ЦАМО РФ. Ф. 33. Оп. 682525. Од. збер. 30.

ХАРКІВ УВІЧНЮЄ СВОЇХ ГЕРОЇВ. ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПІД ЧАС НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Бабенко В. О., студент, науковий керівник Дем'янчук Ю. А.

Коледж переробної та харчової промисловості Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

На сьогоднішній день ця тема залишається актуальною, адже Україна потерпає від військової агресії. Саме зараз потрібно якомога більше досліджень про героїв, про часи, коли незважаючи ні на що, країна консолідувалася. З початку німецько-фашистської окупації Харків потрапив у дуже скрутне становище, університет не був винятком. Мета моєї роботи полягає у тому, щоб дослідити внесок працівників та студентів університету в збереження наукових та культурних цінностей, висвітлити людський фактор у становленні та